

HISTORIEN ENLIGT **INGER**

**En personlig historiebeskrivning
om att växa upp och bli vuxen
under 1900-talets första hälft**

Förord

Min mor Inger berättar om sin barndom och uppväxt fram till efterkrigstiden. Det är en personlig historiebeteckning, som i urvalet av händelser både säger något om Inger som människa och om den tid och de omständigheter som hon och hennes familj levde i.

I slutet av 80-talet bad jag Inger skriva något om sin uppväxt och barndom. Jag fick så småningom ett fullklottrat manus, fyllt av levande och döda släktingar, dåtidens grannar, vänner och bekanta, mustiga historier och dråpliga händelser samt sist men inte minst en beskrivning hur det var att växa upp och bli vuxen under 1900-talets första hälft.

Därefter blev Ingers berättelse liggande hemma hos mig i flera år. Det är först nu, 1996, som en första version av ett bearbetat manus föreligger. Texten har kompletterats med bilder. Dessvärre är de flesta fotografiernas namn okända.

Ingers handskrivna manus har sammanställts och genomgått en lätt redigering av mig. Förhoppningsvis har inte hennes språk gått förlorat. För att vi som är yngre skall kunna följa berättelserna har materialet kompletterats med en karta. Kartan har bearbetats av Ingers barnbarn, Annika (Maries dotter). Annika har utgått från en blyerts-skiss som Inger har gjort.

Detta är historien enligt Inger. Det är hennes beskrivning. Kanske har hennes syskon andra versioner av vad som hände. Men Ingers berättelse är ett slags sanning. Hon avslutar sitt manus med följande post scriptum:

”Jag har nog också fabulerat en del och inte hållit helt reda på årtal, datum och så där. Men det mesta är sant.”

Anna Tapola
Ingers yngsta dotter

Till Anna, som bad mig göra lite minnesanteckningar från min barndom.

I februari 1988 såg jag ett avsnitt av Träpatronerna på TV. Det handlade om tiggeri och jag drar mig till minnes en händelse från vintern då jag var sex år...

Tidig barndom

Den vintern bodde jag hos farbror John och faster Manda i Majorna. De hade en lägenhet på första våningen till vänster i ett så kallat landshövdingehus. Man fick inte bygga trähus högre än två våningar på den tiden. Därför murade man första våningen med tegel så att huset blev tre våningar. Detta är visst typiskt för Göteborg.

Nåväl det var tiggeri jag skulle berätta om. Jag hade två kompisar som bodde en trappa upp och som var tvillingar. Strax före jul när vi var ute på gatan så kom det en "fin fru" och jag gick fram och sa:

- Be å få...

Hon frågade:

- Är ni fattiga?

- Jaa! sa jag (vi var ju inte fattiga – bara rackartyg).

- Vänta lite, sa hon och gick in i tobaksaffären.

Tvillingarna stack och jag smög på knä under butikens skyltfönster in i 32:an. Jag minns att jag hade en grå kappa på mig. Sen var jag dökraj att just den där tanten skulle vara bekant med faster Manda och komma på besök och känna igen mig.

Varför jag skulle vara hos farbror John och faster Manda i ett halvår vet jag fortfarande inte. Men de hade inte några egna barn och kanske hade de tänkt på mig som arvinge. Men jag var nog för stökig. Varje morgon kom faster Manda och väckte mej med en kopp havremustvälling. Det smakade sött och gott.

De här två hade det nog ganska stökigt och struligt. Det var nåt krångel som jag då inte förstod men anade. Jag var hos dom under julen och faster Ingrid kom och hämtade mig i slutet av januari och vi åkte med bussen hem till

Faster Ingrid var diakonissa.

Gubbered. När jag kom hem så regnade det på snön och jag var så ledsen att jag bara lipade. Sen somnade jag i farmors säng.

Men min första minnesbild kommer från en försommardag. Jag minns att jag ligger på en filt och sträcker mig efter penséer som farmor planterat i en rabatt. Hon och mamma står bredvid. Jag har alltid haft för mig att det var jag som låg på filten men det kan istället ha varit Allan, som var ett år yngre. Det var mitt första minne av blommor och det har hållit i sej. Penséers blommor ser ut som ansikten.

När jag var två och ett halvt år kom de på mej med att äta hästskit. Det fick man inte göra men jag tyckte det var gott.

Farmor och farfar

August Johansson hette min farfar. Min farmor hette Josefina. Farfar kom från Aröd som ligger i Backa socken på södra Hisingen. Farmor kom från Asmundtorp som ligger i Säve socken på Hisingen.

Farfars familj vet jag inte något om men farmors familj var barnrik och jag minns flera av hennes släktingar. Farmor var född 1860. Farfars födelseår måste ha varit runt 1850, för han var bra mycket äldre än hon.

Jag minns inte så mycket av farfar. Han dog ju när jag var fem år gammal. Men jag minns honom när han satt på soffan i köket och rökte sin första morgonpipa. Han rökte flätad tobak som han skar med en kniv och stoppade pipan med. Jag minns min bror Allan, en livlig krabat, hur han klänger på farfars rygg och drar honom i håret och i öronen. Farfar var först irriterad men så började han skratta.

Jag minns när farmor fick ansiktsros. Hon fick hög feber och stora sår på kinderna och i pannan. Detta var mycket smittsamt, så vi barn fick inte komma i närheten av henne. Så småningom läkte såren och hon blev av med ären. Undrar om det var impetigo?

Minstingen Inger tillsammans med sina syskon Ella och Hugo på Gubbered.

Northaga

Anders Petter Andersson, gift med Sofia, ägare till Northaga gård, fick ett antal barn, däribland min mormor Alma Maria. Hon gifte sig med Frans Justus Aronsson från Bläsebo som ligger på andra sidan älven. Dom fick tre barn; Ernst, Elin och Hugo (Mompon).

En syster till Alma, moster Hulda, gifte sig med en bror till Justus som hette Axel. Moster Hulda minns jag som en liten spröd "fin" fru, som av någon anledning inte satte sin fot utomhus på 30-40 år. Men det hindrade inte att hon från sitt gemak styrde folk med järnhand.

Alma och Hulda hade förutom morbror Kalle (mer om honom senare), en bror som hette Herman som gifte sej till Råntered. Det var den största gården i Kärra. Moster Olena hette Hermans fru och dom fick fem barn; Erland, Annie, Filip, Tora och Hildur. Huldasson Einar gifte sig med Almas dotter Tora så småningom.

Hulda och Axel fick tre söner, Isidor (Isse), Einar och Alf. Alla började jobba på bank när de blev vuxna. Alf var vacker. Det var alla bröderna. Han gifte sig aldrig. Isse gifte sig med Greta, en tjugig och käck människa. Sedan inträffade den stora SKANDALEN, som det stod i tidningen om. Vid Sparkassan Bikupan hade det skett en förskingring på 45 000 kronor. Det var Isse. Men han hamnade inte i fängelse.

Einar hade en fästmö som hette Karin. Hon dog i spanska sjukan 1918. 20 år efteråt gifte sig Einar med Tora från Råntered, kusin till Elin. Även Einar var kusin till Elin. Tora och Einar fick en son som döptes till Bengt.

Northaga var en stor gård som låg lite söder om Kärra by. Förutom statare och torpare fanns där drängar och pigor. Detta var ju på 1800-talet och folk räknades efter hur stora gårdarna var. Giftermål skedde för att ytterligare berika gårdarna och släkterna. Kanske var det nödvändigt för barnkullarna var ofta stora och den som övertog gården måste ju lösa ut sina syskon.

Detta lyckades inte för mina morföräldrar utan gården såldes till en som hette Nyberg och inventarierna splittrades till dom olika syskonen. Där fanns många vackra antika möbler och andra saker som var komna från andra världsdelar, bland annat från Kina. Allt det fina kom från morbror Kalle. Han var sjökaptan.

När mina morföräldrar sålt Northaga flyttade dom till en mindre gård som hette Lillekärr och som hörde till Northaga. Men det varade inte så länge och så småningom flyttade dom till stan och morfar fick jobb på SJ. Båda var döda när mamma och pappa gifte sej. Så jag har bara sett dom på kort.

Vid sidan om...

Långt senare togs den här bilden av min mormor Elin, alltså Ingers mor. Det är så här jag (Anna) minns Elin, en tunn liten tant med lockar i håret. Men på den här bilden har hon nog nyligen blivit lite extra friserad. Elin avled 1978 och begravdes i mars.

Under min uppväxt under 60- och 70-talen bodde hon länge på andra våningen på Björkhaga. Jag kommer ihåg att hon hade en fin katt som tyckte om att

sova på hennes mage. Men nöjet var nog ömsesidigt. Jag tror att Elin tyckte det var värmande och trevligt att ha en katt på magen.

Kerstin och hennes familj bodde på bottenvåningen. Detta arrangemang innebar med all säkerhet att Kerstin tog ett stort ansvar för sin mamma på äldre dagar.

Bilden togs någon gång på 70-talet av någon i familjen Karlsson; Ella, Sigge, Annika eller Kristina. Elin sitter i en stol utanför familjen Karlssons stuga i Henån, Orust.

Gubbered

John och Manda var dom som 1932 övertog gården Gubbered. Samma år som min familj flyttade till Björkhaga. Detta eftersom mina farföräldrar hade stora skulder på gården som de inte hade förmåga att klara upp. Det var ju depression då i slutet av 20-talet och långt in på 30-talet. Farbror John var snickare och hade god ekonomi (han gifte sig till pengar, hörde jag), rustade upp huset som var gammalt och det blev både vackert och komfortabelt efter den tidens värderingar.

Farbror John blev nog ganska svårt alkoholiserad med tiden. Han var periodare. Men han var alltid snäll mot mej. Faster Manda dog när jag var i de första skolåren. Jag var ofta på Gubbered för att hjälpa farmor i hushållet. Farmor bodde kvar på Gubbered. Farmor var över 70 år och hade svårt att röra sig. Hon hade förkalkning i lederna. Hon dog efter ett par år men hade då hunnit bli 75.

Farbror John skulle väl egentligen ha blivit trädgårdsmästare. Han var väldigt duktig med blommor och växtodling. Han odlade majs, tomater, bruna bönor, gurka och så vidare på friland.

Farbror John gifte om sig efter en tid med Signe. Hon var då 32 år gammal och han mellan 45 och 50. Signe hade kommit från Dalsland några år tidigare. Hennes syster Anna, som var gift med Hartvig, dog i TBC och lämnade tre barn efter sig; Harriet, Anders och Astor. Dom behövde ju en hushållerska så Signe blev ju både en ny mor-sa och en ny hustru till Hartvig. Dom fick en dotter, Ulla. En redig tjej som senare sålde tyger i Kärra centrum. Men så dog Hartvig ungefär samtidigt med Manda. Och så blev det så att John och Signe kom ihop en kväll när de hade sällskap hem från bussen.

Dom fick två pojkar; Lasse och Kjell. Kjell var svårt handikappad från födseln i armar och ben. Men i huvet var han bra, bright skulle man nog kunna säga. Kjell tog sitt liv för några år sedan. Lasse vet jag inte så mycket om som vuxen. Men Kerstin vet nog mer.

På Gubbered var det nog inte så lätt för John och Signe. Det var många barn: Harriet, Anders, Astor, Ulla, Kjell och Lasse. Lasse och Kjell var mina kusiner på pappas sida. På mammas sida har eller hade jag två kusiner, Lasse och Ingemar. Enligt Gullan är Lasse död men Ingemar lever ju. Lasse var son till mammas äldste bror Ernst och hans hustru Berta. Ingemar bor i Stockholm med sin familj.

Barnen på Gubbered

Mina föräldrar gifte sig när pappa var 32 år och mamma 28 år. På Gubbered föddes först Hugo (1922), Ella (1923), jag (1925), Allan (1926), Kurt (1928), Sven (1929) och Tore (1930). Mellan Allan och Kurt var det visst ett missfall, annars blev det ett barn varje år. De tre sista barnen, Kerstin (1932), Bengt (1934) och Birgit (1936) föddes på Björkhaga.

Det blev många barn men vi var aldrig fler än sju på en gång. Detta trots att mamma födde tio barn. Tre av pojkarna dog.

Jag är född i maj och började gå när jag var tio månader. Allan föddes 1926 och han och jag hängde alltid ihop. På lördagarna bestämde jag, vi var fyra och fem år gamla, att vi skulle gå med vrängda öron. Om man vränger övre delen av ytterörat så håller det sig så en stund. Det hände ibland att han ojade sig, för visst gjorde det ont. Men är det lördagkväll så skall man ju vara fin!

Allan var duktig på att få fyr i den lilla kaminen som stod i mammas och pappas rum där flera av oss sov på vintrarna. Men han hade temperament också! En gång när det inte tog sig tillräckligt snabbt blev han så arg att han bet i kaminluckan. Då var han fyra år.

En gång när mamma kom ut och ropade på Kurt, som var ett år yngre, så svarade Allan:

- Kurt? Han är i bōxera (buskarna).

Jag minns att det var roligt på försommaren att springa med bara fötter på den lilla gräsbevuxna stigen ner mot älven där det växte vitklöver. Men sånt gillar ju också bin

Inger, Hugo, Allan och Ella på Gubbered.

och humlor! Aj! Så in till farmor som baddade med ättika och blåste och sedan var den sorgen över.

Sen minns jag det stora päronträdet. Skyhögt! Det hette Göteborgs Diamant. Jag tror inte den päronsorten finns längre. Men den smakade - det finns inget uttryck för den smaken - gott räcker inte!

Farmor var väldigt noga med att det skulle finnas ett vagnshjul på ladugårdstaket i södra delen av vinkeln. Det var för storken som hade bott där i flera år. Jag minns med säkerhet att jag har sett två storkar stå där och klappa med näbbarna. Men om det blev några ungar - det vet jag inte.

Höns och ägg

Det fanns en spireahäck som både vi barn och hönsen hade gjort gångar i. Att plocka ägg var spännande. Man kröp under lagårn och där fanns ju igelkottar, spindelnät och annat äckligt. Ibland kom man på hönsen när de låg och ruvade. Sen kom dom fram med en kull gula, gulliga, runda små. Dom var så söta så man rös. Men vi hade hönor som gick i en inhägnad också.

Jag minns en gång i tre-fyra årsåldern när jag hade varit ute, utan att fråga om lov, och plockat förklädet fullt med ägg. Ett av äggen trillade i backen och när jag skulle se efter vad som hänt så slant ett annat ägg ut på andra sidan och så fortsatte det. Det var nog inte mer än sex från början men detta var ju inte bra. Äggen skulle ju säljas på torget på lördag. Själva åt vi ägg bara till påsk.

När jag var tre-fyra år blev jag sjuk och låg till sängs. En kväll när pappa kom och skulle bädda om mig så kunde jag inte stå på benen. Dom bara vek sig. Pappa blev förskräckt. Men jag repade mej snart och blev en glad skit igen. Jag tyckte det mesta var skoj.

Jag var rädd för norrsken. På höstkvällarna när pappa kom in från lagårn kunde han säga:

- Nu är det fint norrsken i kväll.

Alla rusade ut för att titta. Alla utom jag. Det kändes kusligt.

Min pappa var en bra sort av pappa. Han kallade mig som liten för "Snurrebotta". Sedan blev det förkortat till "Botta". Vi syskon hade ök- eller smeknamn på varandra. Hugo kallade vi för "Laban", men det vågade vi aldrig säga så han hörde det för då åkte man på en smäll. Vad vi kallade Ella för minns jag inte, men Allan fick heta "Gröten" för han gillade inte havregrynsgröt. Kurt fick heta "Masken" och Sven kallades "Grisen".

Hugo låg oftast på soffan och sov. Ibland muddrade Allan och jag hans byxfickor. Där fanns pennstumpar, snören, småspik, kolapapper och annat.

På tal om kolapapper, så har jag ett nesligt minne. Jag hade just börjat skolan när Astrid Vallgren dog. I skolan hade vi en insamling till blommorna för begravningen.

Alla skulle lägga 25 öre. Men när jag kom till skolan med slanten så var det stängt. Så jag gick till affären och köpte kola istället. Det blev en massa kolor, säkert 50 stycken. Jag blev avslöjad, men när jag berättat hur det hela hade gått till så blev det inga repressalier.

Dödsfall

1930 var jag med om dom två första dödsfallen. Först var det farfar. En morgon när vi satt vid frukostbordet så kom farmor ut och sa:

- Far är död.

Sedan minns jag att han låg i en kista på logen med locket vid sidan om. Jag satt på pappas arm och han grät och sa:

- Nu är han borta. Den ende som har förstått mej.

Detta hände på begravningsdagen och på den tiden skulle alla som kom på begravningen skåda liket eller ta farväl. Efteråt skruvades locket på och kistan kördes till kyrkogården i procession.

Farfar dog på försommaren. Tore som var född i april samma år, dog när han var sex månader gammal. Han fick lunginflammation. Det var vanligt att spädbarn dog i lunginflammation på den tiden. Det fanns ju ingen antibiotika. Däremot fanns det något som hette timjansyrup. Det smakade gott.

Jag minns att jag vaknade en tidig morgon efter att ha sovit i mammas och pappas breda säng. Jag vaknade av att mamma sa:

- Artur, han är död!

Jag såg mammas smala rygg luta sig över den lilla barnsängen. Tore var död.

Mina farföräldrar hade fyra barn: pappa, John, Ingrid och en son som hette Arvid. Arvid dog innan jag föddes och jag har inget minne av honom. Jag tror inte han blev 30 år och jag tror att han hade medfödd epilepsi. Föräldrarna var nog lite gamla när han kom till. Hur som helst så var han en snäll och renhjärtad människa, har dom sagt.

En söndagsmorgon satt mamma och krullade håret vid tinningarna med en locktång. Locktången värmdes hon på ett sådant där fyrkantigt gammalt fotogenkök som är en raritet idag. (Hon klippte inte av sig sitt långa hår förrän strax innan Kerstin föddes). Nåväl, Arvid kom förbi och blev helt bestört och rusade ut till farmor. Så fåfäng som mamma var fick man inte vara när man skulle gå till kyrkan. Knepig!

Brunnegubben och drängarna

Sen måste jag berätta om "Brunnegubben". På västsidan av ladugårdsvinkeln fanns en brunn. Vi blev varnade för att gå i närheten av brunnslocket för då kunde "Brunnegubben" komma och ta oss.

Sen var det en som hette Mandus som skulle arbeta som dräng. Jag minns honom

inte som person, men det var nog en rolig typ. Pappa hade tagit honom till Gubbered för att de var släkt på något vis. Mandus sov i kökssoffan och mamma avskydde honom. Jag tror att han gav henne "skamliga förslag". En kväll när hon sa till honom att gå ut och hämta ved så måste han först ta på sig sina vantar.

- Man måste vara rädd om "pingstaliljorna", sa han och viftade med sina stora nävar.

Där fanns också en lilldräng som hette Henry. Det måste ha varit under en sommar för han sov i lagårn. Henry var 16-17 år gammal och nog lite tekniskt begåvad. Han hade många idéer om hur man skulle underlätta mökningen.

- En grej med en moj på! sa pappa och skrattade.

Henry fick en ren skjorta varje vecka, men han lämnade aldrig tillbaka något till tvätten. Han var väl frusen där ute i höet, så han trädde den ena skjortan utanpå den andra. Efter ett tag stack Henry till sjöss. Men innan dess lämnade han tillbaka alla skjortorna.

Torget

Farmor stod på Kungstorget och sålde grönsaker, bär, frukt, ägg och en eller annan nackad tuppkyckling eller seg gammal höna. Det kom en båt uppifrån älven som la till vid Nyebro och hämtade upp alla torgmadamner som skulle in till Kungstorget

En bild från Gubbered. Faster Ingrid håller Allan och Kurt. Bredvid står Ella, Inger och Hugo. Mompon tog bilden.

med sina lådor. Vid Kungtorget finns en gata som heter Basargatan och som var full av små bodar i en halvcirkel utmed kanalen. Där såldes kläder, porslin och mycket annat. Där är numera parkeringsplatser och breddad gata. På andra sidan gatan, vid kanalen, fanns plats för att binda hästar och ställa kärror. Särskilt bönderna från Hisingen körde kärror in till stan.

På den här tiden fanns inte den fräsiga Götaälvbron, för att inte tala om Tingstadstunneln eller Älvsborgsbron. Då fanns den gamla "Hisingsbroa" som låg väster om Götaälvbron. På den gamla bron kunde inte en buss och en bil mötas, möjligen två hästfordon.

Bussarna började köra i slutet av 20-talet så då fick torgmadammerna anlita bussen istället för torgbåten. Men på lördagskvällarna gick båten som hette "Älvängen" uppför älven. Därifrån hördes dragspelsmusik och tjolahoppsan. Detta tyckte farmor var en styggelse. Hon var ju sträng chartauan.

Snälla kossan Runa

På den tiden hade man en slags tröskverk som drevs utifrån med hjälp av olika kuggsystem. Jag har sett farmor gå där runt, runt. Som draghjälp hade hon vår snälla ko Runa, som var stark som en ox.

Den sommaren jag var sex år hade jag pippi på att försöka mjölka den snälla Runa. Vid sextiden på kvällen gick jag ner på gårdet och slog väck tjuderpålen och ställde Runa vid knuten där hon brukade bli mjölkad. Det gick bra en stund för jag hade spannen mellan knäna och den trebenta pallen att sitta på. Men sen kom farmor och tog över. Jag lyckades mjölka två gånger. Det tyckte jag var skoj och jag fick inga förebråelser. Jag tror morsan också så småningom lärde sig att mjölka. Jag minns att hon på kvällen gick runt till oss barn, som då låg till sängs, och gav oss spenvarm mjölk att dricka. Man somnade bums.

Vi hade ju katter på Gubbered och jag minns särskilt den gamle snälle hankatten Måns. Honom kunde vi barn hantera hur som helst. Jag minns en gång när ålderdomen i Kärra by, "Herman i Lidgårn", var hemma hos oss. När han såg hur vi hanterade den där gamla fula hankatten så sa han:

- Det ska katten va katt på Gubbered!

Politik

Albert Andersson bodde på Gerrebacka, som ligger nära Tolsered. En gång kom han till oss och värvade pappa som medlem i arbetarkommunen. Mamma kom så småningom med i kvinnoklubben, men det tog några år innan hon kunde sänka sig så djupt. Det var mycket tjafs om hennes fina ursprung, för att inte tala om hennes fina släkt. Nåväl, det var valår det året och jag minns hur farmor, mamma och pappa rök ihop samma söndagsmorgon som de skulle gå till urnorna.

Farmor var ju gammal bondeförbundare. Mamma hade alltid hållit på högern och pappa var sosse. Kvinnlig rösträtt var ganska färskt då. Detta var på 20-talet.

Det fanns nazister i Kärra by också, men det var några år senare. Jag tror det var i mitten av 30-talet som bröderna Jan-Olof och Björn Traung uppträdde i bruna uniformer, stövlar och gjorde hitlerhälsningar. Björn var jämngammal med Hugo. Kapten Olof Traung, som pappan titulerades, drev Sverrevarvet. Dom gjorde bogserbåtar och modeller till alla möjliga båttyper för Sjöfartsmuséet. Olof Traung var en av initiativtagarna till muséet. Dessutom var han en av de fyra som hade bil i byn. De andra bilägarna var: Erland i Råntered (mammans kusin), Lill-Olas Anna som var syster till Johns fru Manda och så vår närmaste granne åt andra hållet, Pinolles Ivar.

En gång när Ella och jag var ute på byvägen och lekte så kom Traung körande i sin bil tillsammans med sin fru Ellen. Han stannade och visade oss två jättefina dockor som låg i sina kartonger. Han frågade om vi ville ha dockorna.

- Nää tack! sa Ella och jag blev jättearg.

Ella hade tydligen hört att man inte skulle ta emot presenter från främmande herrar. Men vid jultid kom snälla fru Traung med en korg julklappar och dockorna var med.

Mompon promenerar med Ella och Hugo på Gubbered

Mompon

Jag minns också morbror Hugo, som vi kallade "Mompon". Han var mammans yngste bror och bodde hos oss på Gubbered eftersom han var arbetslös från sitt jobb på SKF. Senare blev han arbetsledare på SKF. "Mompon" gifte sig med Gullan och dom fick min kusin Ingemar. Mompon dog i magcancer 1941. Gullan var då 32 år gammal och Ingemar 9 år.

Våra närmaste grannar hette Vannebo. Dom var från Danmark och drev stängselfabriken Standard och en kvarn för spannmål neråt älven. Pappa jobbade ett tag på kvarnen. Vannebos var herrskapsfolk! Dom hade en hemmadotter som hette Elin och som skulle se till att hushållet fungerade. Dom hade också statare som dom kallade "folket". En av döttrarna hade gett sig av till Amerika och gift sig med en amerikan. Hon hette Margareta och på somrarna kom hon hem och

spatserade bygatan upp och ner tillsammans med sina systrar. Jag minns inte namnet på den andra systemen.

Gamla fru Vannebo blev 75 år gammal. En varm söndag i juni det året jag var sex år, fick jag gå in till henne med ett stort fång bondsyrener. Gamla frun satt i en gungstol en trappa upp och jag fick en kaka och neg.

Jag måste berätta om kajsa. Kajsa var det som vi små kissade och bajsade i, alltså en potta eller nattkärl. Ibland var jag med mamma hos hennes "fina" moster Hulda. Hon som inte hade varit utomhus på 20 år. En gång blev jag kissenödig under besöket. Då sa mamma:

- Gå ut i köket!

Men när jag kom ut i köket och bad att få låna kajsa så blev det lite problem för hembiträdet hette just Kajsa. Men det ordnade sig och jag fick låna pottan.

Ella var ju storasyster och lite dyster och ansvarsmedveten. Hon var den som tog hand om oss småsyskon tillsammans med farmor, när mamma och pappa var borta på kalas nån gång. Det hände väl inte så ofta att dom gick på kalas, men jag fick ofta följa med.

Nu kommer jag ihåg en grej som Ella har påminnt mej om i vuxen ålder. När jag vaknade en morgon och var krasslig så sa mamma till Ella att hon skulle ligga bredvid mej för att hålla mej sällskap. Men när jag framåt förmiddagen började pigga till så började jag nypa henne och bråka så hon blev arg och sa:

- Nää, nu går jag.

På somrarna kunde vi bada i älven just där Kloarebäcken rinner ut. Men jag lärde mig aldrig simma, där var för strömt. Kloarebäcken rinner förbi nedanför Björkhaga, vindlar över Klarebergs ägor och genom Kärra by.

Björkhaga

Tomten där pappa byggde huset var en av utmarkerna till Gubbered. Pappa och mamma hade försökt att driva gården, men som jag har nämnt förut, så var mina farföräldrar hårt skuldsatta. Detta var under tidigt 30-tal och arbetslösheten varade långt in på 40-talet.

På Björkhaga var det en helt ny miljö både när det gäller dofter och syner där i skogslandskapet. När dom byggde huset så luktade det så gott av trä. Det var en ny doft för mej. Gubbered som säkert var hundra år gammalt och där var det inpyrt av dom som hade bott där tidigare.

Det var Hugo, Ella, jag, Allan, Kurt och Sven som flyttade till Björkhaga på sensommaren 1932. Kerstin föddes 26 september 1932. Det var nog problem med födseln för Kerstin låg fel. Men så småningom kom hon ju och jag har för mej att hon var i fyrakilosklassen. Men det ligger ju i slakten. Men Hugo var visst en lättviktare. Jag tror inte att han vägde mer än två kilo. Farfar sa:

- Ge pojken kaffe och stekt fläsk, så växer han till sej!

I slutet av januari 1934 föddes Bengt men han dog fyra månader senare i lunginflammation. Han var så liten när han föddes så han fick ligga i fetvadd för att kunna hålla värmen.

3 november 1936 föddes Birgit och hon har ju klarat sig. Året före dog Allan. Han fick hjärnhinneinflammation och dog i november 1936. Jag fick gå till Tolsered och köpa för två kronor krysantemum. Det blev mycket blommor, men jag har aldrig tålt varken utseendet eller doften av dessa blommor efter detta.

På Björkhaga växte ljung, säl, björk, blåbär, björnbär och vilda körsbär. Jag har senare sagt att jag är uppfödd i ett björnbärssnår, för det var det gott om på Björkhaga. Numera tycker jag inte om björnbär för vi fick äta dem till allt möjligt som sylt.

Så småningom flyttade familjen till Björkhaga. Långt senare övertog huset av Kerstin och hennes barn Agneta och Anna-Lena växte upp där.

Hela familjen Johansson samlad för fotografering på Björkhaga runt 1934. Mamma Elin har Kerstin i knät och i den andra korgstolen sitter pappa Artur. Barnen som står är från vänster; Allan, Inger, Sven, Hugo, Kurt och Ella.

Kollo

Simma lärde jag mig på en skollovskoloni i Jörlanda. Jag tror jag var tio år när jag var där första gången. Det var inte fråga om nån simundervisning. Man fick en dyna under magen och fick själv försöka ta sig fram i vattnet. När man sedan själv gled av simdynan, och kände att det bar, då var det ju skoj. Jag har aldrig varit nån bra simmare. Men jag har lärt mig att flyta på rygg om vattnet är salt.

På kolonin bodde vi hos en bondfamilj som hette Olsson. Pappan som hette Oskar kom ofta hem på lördagseftermiddagen och var skitfull. Närmaste granne var en gubbe som hade en guldring i vänster öra. Han kallades "Annjoan" (Anders-Johan).

Anledningen till att jag kom till kollo berodde på att jag hade fått en släng av TBC nåt år innan (Läs mer om detta under avsnittet Sanatoriet.).

Jag kommer ihåg en gång när jag petade i en murken stubbe. Massor med små ödlor drällde ut ur stubben. Jag hade ingen aning om att det fanns så små varelser. Det fanns också mycket huggorm på Björkhaga. Ingen av oss blev bitna, men det fanns en viss skräck och försiktighet. En morgon när jag kom ut på den öppna verandan så låg det en huggorm i ena hörnet. Där fanns också ett stenröse och vi barn blev varnade för att gå dit för det var ett ormnäste. Men där fanns också mycket hallonbuskar i utkanterna av röset.

Farbror Viktor

En sommar (1936) så hade vi mammans gamle farbror Viktor boende hos oss under veckodagarna. När det blev helg måste han in till stan för att "sköta om sig". Farbror Viktor hade varit någon sorts krögare och jag har en kopparkanna med torkade växter som antagligen kommer från hans kök. Farbror Viktor var en rolig gubbe med slok-mustascher. Jag minns att jag tyckte det var äckligt när frukostvällingen fastnade i mustaschen. Han tog upp sin stora snusnäsduk och torkade sig. Han var en glad och go skit, omkring 75 år, som hade varit gift två gånger. Bägge fruarna hette Frida men när han bodde hos oss var han änkeman.

En gång när "Mompon" och Gullan var och hälsade på en söndag, så satt farbror Viktor och berättade om sina fruntimmer och dom skrattade allihop. Några av oss ungar satt i soffan bakom dom. Det var Ella, jag och någon till. Plötsligt vände sig mamma om och sa:

- Förstår ni nåt så får ni gå ut!

- Nä, sa jag och skakade på huvudet, men som du förstår så uppfattade jag en del.

På senare år har jag påminnt Ella om detta. Hon har sagt att hon minns händelsen men förstod inte då vad samtalet handlade om.

På den tiden var det så att om man hade främmande i huset, så skulle föräldrarna och gästerna äta först. Därefter fick barnen äta det som blev kvar ute i köket (sås och potatis). Nu är det ju tvärtom. Barnen får äta först.

På lördagarna åkte mamma in till stan för att handla i saluhallen. En lördagsmorgon när mamma och farbror Viktor stod och väntade på bussen så sa han plötsligt:

- Nu går det runt för mej!

Han trillade ner i diket. Strax kom bussen och chauffören och mamma hjälptes åt att få in honom i bussen. Men han var död redan då.

Pappa

Pappa fick sin första propp när han var 48 eller 49 år. Han jobbade då som grovsnickare när dom byggde Fjällbohemmet. Det låg inte långt från Kviberg i Gamlestan. Det kom ett telefonsamtal till en granne, själva hade vi inte telefon på den tiden, om att han hade trillat ner och låg och kräktes. Sen låg han på Mölndals lasarett i ett par månader men så småningom kan han hem. Han var så svag och klen att han inte kunde spela "Säterjäntans söndag" på fiolen. Fingrarna på vänster hand fungerade inte och det gjorde honom så ledsen. Birgit var väl fyra år ungefär när detta inträffade.

Men pappa repade ju sig och kunde ta jobb igen. Det var hårda bud på den tiden. Sjukskrivning och dito kassa fanns inte. Han fick nån sorts nödhjälpsarbete nära Nordre älv. Han cyklade tre-fyra mil varje dag och arbetade på ackord med att fälla och kvista träd. Det var vinter och snö på vägarna.

Efter en tid så kom hans kusin, Ivar i Sörängen (han var kyrkvärd i Säve kyrka och

nazist), och sa till pappa att han hade rätt till förtidspension. Det gjorde ju att det lättade lite. Men innan dess, en vinter, var det kritiskt med pengar och pappa skrev ett brev till fattigvårdsordföranden i Säve och bad om hjälp. Det blev jag som fick gå dit. Jag var väl 13-14 år. Jag fick två mackor i fickan och brevet, varma vantar och kängor. Det var minst en mil att gå. Dom sa att jag skulle köpa en enkel biljett på Säve station till Göteborg och sen ta bussen hem. Men eftersom jag bara fick 20 kronor, istället för de 30 som pappa bad om, så gick jag hela vägen hem. Men jag tog en annan och säkrare väg som var mycket längre men lättare att hitta för det hade börjat mörkna. När jag var vid Bönered så minns jag att jag började bli trött och frusen. Men därifrån var det bara en halv mil hem.

Pappa fick sin andra infarkt när han var 53 år. Den tog nog i hjärnan den gången. Han hade svåra smärtor och mamma sa till mej att gå ner till farbror John på Gubbered och be honom ringa till doktorn. Strax efter jag hade kommit hem igen kom doktor Hallgren och gav pappa en spruta så att han somnade. Men han dog klockan två dagen efter den här natten. Jag var då 16 år gammal.

Det finns många saker som jag minns kring detta. Men de är så svåra att jag tycker att det får räcka med detta.

Grannarna

Inte långt från Björkhaga fanns, och finns fortfarande, en familj som heter Holländer. Dom var väl inte så väl aktade precis. Verner Holländer, som också kallades "Verner i Råva", bodde lite västerut från Björkhaga. Verner var gift med Allida och dom hade säkert åtta barn. Föräldrarna var nog i 40-årsåldern när den stora difteri-epidemin gick. Det fanns en doktor Herner som var ansvarig för området. Han blev tillkallad när tre av deras barn hade legat i hög feber nån vecka. Han sa att det var halsfluss och gav dom aspirin av något slag. Dagen därpå dog den första, sen de andra två inom loppet av en vecka. En liten tid därefter kom doktorn tillbaka och bad om ursäkt och ville lämna 200 kronor. Det var ju stora pengar på den tiden och familjen hade ju verkligen behövt pengarna eftersom Verner var både arbetslös och sjuklig. Men Verner sa:

- Tack, men jag har inga barn att sälja!

Vår närmaste granne när vi flyttat till Björkhaga var ett ställe som hette Långås. Där bodde familjen Asplund. mamman hette Anna och pappan hette Aron. Han var en rolig och klurig typ. Mamma tyckte det var en stor chikan att bli granne med sådana som dom. Dom ansågs vara tattare. Och mamma med sina anor och bakgrund!

Men Asplundskan var en rekorderlig människa som arbeta och stod i, svor och skällde:

- Gör du inte som jag säger ungdjävvel så kramar jag tarmarna ur dig så gôr't rinner!!!

Och vi som inte fick säga "skit" en gång...

Asplunds hade fått sina barn när vi kom till Björkhaga. Den yngste hette Olle och var lika gammal som Sven. Hos Asplunds hade det säkert varit tio födslar, men några hade inte klarat sig. Jag minns barnen Signe, Ester, Maja, Karl, Axel, Knut och Olle.

Asplundskan var som sagt ett härdigt fruntimmer. Hon gick i skogen och plockade, som det hette. Det var blåbär, hallon, björnbär och lingon som sen såldes på torget. På våren plockade hon halvutsprunget björkris som sen drevs inomhus. Hon gjorde också små ludna blåsippbuketter i fuktig grön mossa. Det var mycket vackert. Hon och barnen plockade blåsipporna på Lill-Olas marker, ungefär där Angeredsbron finns idag. Jag har också varit där och plockat blåsippor - men bara lite.

På lördan kom den lilla lastbilen och hämtade alla torgkärningarna. Det var många som bidrog till uppehållet med sånt. Anna Asplund hade alltid en skärmmössa på huvudet när hon var ute i markerna. Skärmmössan kom från den senaste av pojkarna som konfirmerats. När pojkarna konfirmerades fick de alltid en mörk kostym och en skärmmössa. Så Anna använde mössorna efter det att pojkarna hade gått fram. Senare kom även kavajen på. Kläder skall ju användas men jag såg henne aldrig i byxor.

Patriarken

Familjen Ahlbäck bosatte sig i våtmarkerna inte långt från Björkhaga. Svankällan heter stället. Johan Albert Ahlbäck var ett original och hade ett stort rött skägg. Han hade försökt att läsa till präst, men det gick galet på nåt sätt. Matilda hette hans hustru.

Det har berättats att Johan Albert gick in i ett hus nånstans i Västergötland för att be om ett glas vatten. Där satt Matilda vid vävstolen. Hon tappade skytteln på golvet och han tog upp den. Han tog det som ett tecken från ovan att Matilda skulle bli hans hustru, så han friade direkt.

På Svankällan drev han en fiskodling och sålde yngel som sändes per post i speciella lådor. Ahlbäck levde efter gammaltestamentlig ordning och var patriark i hemmet. Där föddes tio barn.

Johan Albert var en av dom första som hade bil där i bygden. Vid ett tillfälle var Johan Albert iväg för att hämta barnmorskan. Då bilen inte orkade uppför backarna beordrade han barnmorskan att gå ut och putta på.

En gång när Matilda skulle föda så blev det kritiskt. Barnmorskan som var där gick och väckte Ahlbäck, som låg och sov. Hon sa till honom att köra och hämta doktorn för nu var det bråttom.

- Vänta lite, sa han. Först måste jag ha lite mat.

När han hade fått i sej ett par smörgåsar så går han till barnmorskan och säger:

- Hälsa Matilda att nu känner jag mej bättre.

Sen for han iväg för att hämta doktorn. Matilda överlevde gubben i många år. Hon

blev omkring 90 år. Alla barnen fick namn med biblisk eller fornnordisk anknytning; Ester Margareta, Filip Immanuel, Gerhard Natanael, Helmer Jonatan och så vidare.

Ahlbäck gav ut en bok på 30- eller 40-talet med titeln "Sömnlöshetens bekämpande och krafternas återfinnande". Det var ingen stor volym och jag har ett exemplar här nästan. Han väckte mycket åtlöje med den skriften.

Barna artade sig bra och var friska och blomstrande. Helmer var jämngammal med mej och blev folkskollärare. Ester blev diakonissa och Arnold blev präst. Han gifte sej nån gång på 50-talet med nåt så exotiskt som en mörk invandrarkvinna. Han har setts i både TV och pressen i nåt sammanhang. Dom andra barnen vet jag inget om.

Frackbegravning

Nu kom jag på en rolig grej! Anna Asplund hade en bror, Karl Samuelsson. Han hade byggt sig ett hus på andra sidan dalen. Han var en gång på en begravning och hade hyrt en frack för detta tillfälle. Det skulle vara så med klädseln på den tiden. Till fracken hörde vit skjorta, manschetter och damasker. Hela utstyrseln kostade 15 kronor att hyra och då tyckte han att han skulle ha valuta för pengarna. Så efter begravningen var han ute och plockade blåbär i stassen och sen cyklade han iväg för att se en fotbollsmatch i samma mundering.

Jag tror att detta hände vid samma begravning som då indelte soldaten Hult höll tal vid graven och avslutade med:

- Och nu överlämnar jag ordet för diskussion.

Han hade väl gått på nån kurs och lärt sig prata. Men jag vet inte om detta är sant. Det är pappa som har berättat det och han hade näsa för det komiska.

Vi kallade Karl Samuelsson för "Kalle Bell". Han var en konstig prick på många sätt. När han hade byggt huset så förstod han att han måste skaffa lite möbler, förutom de fyra stolarna, köksbordet och utdragssoffan där han och Manda sov. Så han köpte ett skrivbord och en stol att ha i storrummet. Skrivbordet hade på vänster sida tre lådor för räkningar och deklaraionsblanketter. Men på den högra sidan fanns ett skåp och där skulle hans bästa skor stå.

"Kalle Bell" och Manda fick en dotter som heter Karin. Karl kallade henne för "Jubileten", "Lättmatrosen" och "Bellan". Hon var bland de första som började gå i långbyxor.

Trångbodda

Husen vi bodde i var inte stora. Asplunds gamla kåk, som bestod av ett rum och kök, var väl ganska rymligt. I köket fanns förutom spisen plats för matbord och tre soffor utmed väggarna. Där fick barnen sova skavfötters två, tre eller fyra i samma bädd beroende på barnens storlek. När en vände sig fick dom andra snurra med så att ingen kom utanför täcket, för det gällde ju att hålla värmen. Jag vet för jag har själv varit

med om det. Men då var det bara jag och Ella. Jag tyckte att hennes armsvett luktade så himla gott!

Är man trångbodd så måste man verkligen lära sig att anpassa sig och ta hänsyn på alla sätt och inte bara i utdragssoffan. Vi hade det väl inte så trångt för vi hade ju två rum och kök och ett rum på övre plan efter några år. Men det rummet var inte vinterbonat så där låg vi bara på sommaren. Ella och jag vid ena väggen och Hugo mitt emot. Ella och jag delade byrålåda i morsans stora ärvda byrå tills Ella gifte sej. Det var ett halvår innan det att jag gifte mej. Det fanns en stor spegel med lådor som hörde till också, men den är borta nu. Den gick väl till ved någon gång.

Det ligger ett ställe vid bäcken nedanför Asplunds som på senare år har blivit upp-
rustat men som då var väldigt risigt. Där bodde en gubbe som kallades "Smelöcken",

**- Jag är uppfödd i ett björnbärs-
snår, brukar Inger säga om sin
barndom.
Och nog låg och ligger Björkhaga
väl inbäddat i grönskan.**

men han hette Andreas. Dit flyttade Maria Andreasson som blivit änka efter Anders, som hade dött i TBC. Dom hade bott hos Vannebos som statare. Maria stod då ensam med fyra små barn, Aina, Tage, Sigrid och Torsten. Kommungubbarna tyckte att det vore praktiskt att Maria och barnen flyttade till Andreas. Så Maria blev hushållerska hos "Smelöcken" och fick samtidigt tak över huvet. Men det var väldigt smutsigt och nerlusat i huset. Gubben hade den sortens löss som gick in under huden, så han fick ibland läggas in på sjukhus för avlusning.

Barnen blev naturligtvis smittade och dom blev ganska mobbade i skolan för detta. Sigrid och jag var lika gamla och blev fram i tonåren kompisar.

Sanatoriet

På våren 1934 hade jag legat i hög feber i flera veckor och det visade sig att jag hade "knölros". När knölarna inte går över knäna då är de inte livshotande. Men jag hamnade i alla fall på Svenshögens sanatorium framåt hösten. Där stannade jag till efter julen. Jag tror att det tog mellan tre och fyra månader innan jag blev utskrivet. När jag kom hem så sa jag:

- Dit åker jag aldrig mer. Hellre ligger jag hemma och dör i min egen säng.

Då blev dom förstås ledsna hemma, men jag behövde ju inte åka tillbaka.

På Svenshögens sanatorium måste man ta en dos levertran efter frukosten. Vi fick dosen innan vi gick upp de tre trapporna till skolsalen. Ibland gick det att svälja levertranet, om man höll för näsan. Men lika ofta hamnade det i trappan!

Nån vecka före jul skulle vi spela upp en jultablå inför alla läkare och annan personal. Jag minns inte varför jag fick för mig att jag skulle agera som jungfru Maria. Men när jag hade suttit ett par dagar framför den snälla lärarinnan, med huvudet på sne och knipit med munnen, så sa hon:

- Jag tror du passar som Maria.

Sen satt jag helt orörlig i drygt en timma och stöttade det lilla Jesus-barnet. Jag rörde inte en fena. Nån vecka senare så skulle jag till tandläkaren och han frågade:

- Vad det inte du som var Maria?

Sen kom de andra i personalen in och dom tyckte att jag hade varit duktig som kunnat sitta stilla så länge.

Varannan söndag fick man ta emot besök. Det var bäst när pappa kom för han gjorde mej inte orolig. Men jag minns en gång när mamma hade gett sig av till tåget. Efteråt skulle vi äta middag och jag kräktes i tallriken.

Jag var väl inte så illa dären men i alla fall smittad. En del barn dog när jag var på Svenshögen. En flicka hette Solveig och hon hade TBC i ryggmärgen. Hon dog några veckor efter det att hon hade kommit till Svenshögen.

Jag minns också hur sorgligt det var på barnsalen. Där låg småbarn mellan ett och ett halvt och fem år som inte blev omskötta ordentligt. På flickornas avdelning arbetade en sköterska och två biträden. Vi var 30 patienter.

Skolan

Nu skall jag berätta om skolan som jag började i när jag var sju år, alltså 1932. Då bodde vi ju kvar på Gubbered. De första två dagarna satt jag bredvid Ella som gick i andra klass. Detta var i slutet av vårterminen. Jag fick kriter, kol och grådaskigt papper att rita på och det var ju skoj. Men sen när man började i skolan på hösten och insåg hur den ofta hysteriska och elaka fröken Olga Blomdal, behandlade de barn vars föräldrar hon inte hade någon aktning för, då insåg man ju snabbt att hon var en riktig hagga.

När en del småskitna killar kom till skolan utan att ha tvättat sig efter mōkningen hos grisarna på morgonen höll fröken Blomdal en näsduk framför näsan och skrek:

- Bort!!!

När vissa, och det var nog bara pojkar, inte klarade av välskrivningen, så kom den långa linjalen fram. Dom fick lägga händerna på bänkklocket med handflatorna nedåt, och så fick dom några snabba rapp med linjalen. Handstilen blev ju inte bättre efter den behandlingen. Jag fick aldrig smaka på den medicinen.

Vi satt två och två i bänkarna. Min första bänkkamrat var ett statarbarn från Klare-

Så här såg det ut! En gammal bild från första klass i Kärra skola. Lilla Inger är inringad.

berg. Dom bodde i grindstugan som låg vid den branta Svartbergsliden. Hon var enda barnet och hade fått ståtliga namn: Francine Elvira Juliana Mariana Lundgren. Hon var väldigt stolt över sina namn och hon kallades för Francine. Francine var en tjockis och jag träffade henne en gång när vi var i 18-årsåldern i Kungälv's Folkpark. Då såg hon likadan ut. Dessutom hade hon virkade trådvantar på händerna. Sånt var fint på den tiden och såg anständigt ut.

Vi gick första och andra klass hos fröken Blomdal. Detta kallades för småskolan. Vi lärde oss läsa, skriva och räkna. Vi gick i skolan alla dagar utom söndag och hade läxor varje dag. På söndagarna skulle vi läsa psalmverser och gå till högmässan i kapellet. Stackars de ungar som inte hade varit i kapellet, för Blomdalskan satt i en viss bänk och höll koll. Farmor som var sträng chartauan tog oss barn i hampan och fick med oss. Så jag låg ganska bra till.

Jag måste berätta om fröken Blomdal som var rädd för möss. Det var ett gammalt skolhus och på hösten tog sig mössen in i värmen. Jag har sett henne stå på katedern och hålla ihop kjolarna runt knäna och skrika på hjälp. Men då var det en som hette Sven som fick tag på musen och vred huvudet av den. Då blev Blomdalskan illamående och vi fick gå hem för den dagen.

En gång gjorde hon bort sig inför folkskoleinspektören. Han dök upp ibland helt oväntat. Vi var ungefär tio elever som stod på kö framme vid katedern för att få hjälp med det vi höll på med. Fröken var inte där för hon var inne i sin lägenhet och fikade. Folkskoleinspektören frågade varför vi stod där och vi svarade att vi väntade på fröken som var och drack kaffe. Då gick han och satte sej vid katedern.

Efter nån stund så kommer hon och får se oss stå där på kö. Det kunde hon se på håll eftersom dörren till klassrummet var öppen. Hon ryade och skällde på oss som vanligt. Så kommer hon över tröskeln och får syn på inspektören; flämtar till och backar ett steg. Hon var illröd i ansiktet, men fick ju hämta sig och gå fram och smila upp sig.

Mellanskolan

Skolan pågick ju i sex år. De fyra första åren hade vi kristendom och katekespluggning den första timmen varje dag. Tredje och fjärde klass kallades för mellanskolan och storskolan var femte och sjätte klass.

I mellanskolan hade vi den snälla fröken Anna Aurell. En gång var det nån eller flera rackarungar som hade satt upp en lapp på hennes dassdörr. Där stod: "Anna Aurell sket i en putell".

Då blev hon lessen och sa:

- Den som har gjort detta kan väl stanna kvar när dom andra har gått hem.

Det var inte bara en av pojkarna som stannade.

Det var första året i hennes klass som jag måste vara på Svenshögens sanatorium

och jag missade en del i matte och den norrländska geografin. När jag kom hem på nyåret så kom hon med en del uppgifter. Jag var nog ganska skralltig och svag och måste vila flera gånger om dagen. Men det gick över och snart var jag piggare.

Storskolan

Sen var det dags för storskolan och där hade vi Jacob Ekholm-Meurling som vi kallade för skollärarn. Han var en sträng men rättvis person. Bra, helt enkelt! Skolaga fanns ju på den tiden och i klassen fanns en kille som hette Åke. Vi kallade honom för "Katten", för när han bromsade in sin cykel utanför skolan så sa han alltid "Mjau". Han var väl inget ljus i skolan men han hittade på en massa hyss. Jag minns inte vad han hade gjort men han hade verkligen gjort skäl för ett kok stryk. Men jag kommer ihåg hur skollärarn gick och gruvade sig ett par dagar. Till slut sa han till oss att gå ut allesammans utan Åke. Sedan kom rottingen fram och det var för Åke att dra ner byxorna och vända rumpan i vädret. Det var säkerligen lika pinsamt för skollärarn som för Åke.

Kommer plötsligt på en händelse när jag råkade ha två häftstift i närheten. När Lill-Arne som satt snett framför mej lutade sig framåt då passade jag på. Jag placerade häftstiften så där lagom så att Lill-Arne hoppade till när han satte sig till rätta. Detta märktes framme vid katedern och skollärarn kom fram till mig och sa:

- Var det du Inger?

Jag måste ju medge att det var jag men när han vände ryggen till så var jag så full i skratt att jag frustade till. Då vände han på klacken och luggade mig ordentligt. Han gav aldrig flickorna stryk men det hände att han drog i håret. Lill-Arne ville jag inget illa för vi var kompisar. Men det piggas ju upp ibland med lite rackartyg.

Han var som sagt en rejäl och bra människa denne Ekholm-Meurling och det gick inte an att komma till skolan utan att ha läst på sin läxa ordentligt. Han hade ett himla humör ibland och blev svart i ögonen och blängde i taket. Men han var en bra lärare och det var han som på teckningstimmarna lärde mig vad perspektiv är för något. Med de enkla medel som var tillgängliga visade han hur man kan blanda olika färger och vad som är kallt och varmt. Jag fick ett fint avgångsbetyg. Högsta möjliga betyg i teckning (litet a) och flera ab i andra ämnen.

Fortsättningsskolan

Sen gick jag fortsättningsskolan två vintrar efter varann, fyra veckor varje gång. Första året var det skolkök men det var väldigt primitivt om man jämför med nuförtiden. Vi hade en stor vedeldad spis som man både skulle laga mat på och baka i. Vi bar in vatten i stora spänner och vi hade en stor spann för slask. Slaskhinken tömdes bakom utedasset som var sammanbyggt med vedboden. Där hämtade vi ved till spisen. Detta

var inget nytt för någon av oss. För alla hade det ju så hemma, och säkert sämre många gånger.

Andra året hade vi syslöjd i tre veckor. Fjärde veckan hade vi statskunskap för Jacob Ekholm-Meurling. I syslöjden fick vi sy klänningar, blusar och kjolar. Sigrid i Smelöcke och jag tävlade om vem som först kunde tråckla en söm. Tidigare hade vi gått i syslöjd en dag i veckan för Blomdalskan. Där fick vi lära oss stickning, virkning, broderi och hälsöm. Hon var duktig på sånt.

Konfirmation

På hösten 1938 började konfirmationsundervisningen i Backa kyrka. Vi som kom från Kärra hörde ju egentligen till Säve församling. Men det fanns inga bussförbindelser dit så vi fick gå i Backa istället. Det var Sigrid, Kerstin och jag som läste tillsammans. Men vi tyckte det var tråkigt för vi kunde ju alltihop från våra fyra första skolår.

Alltså började vi busa och då fick vi en egen kyrkbänk. Jag satt till vänster, Kerstin satt i mitten för hon var snällast och Sigrid satt längst till höger. Men det var skoj med konfirmationsundervisningen för man fick ju träffa nya killar. Det var alltid en fem-sex stycken som stod och hängde på sina cyklar medan vi väntade på att bussen skulle komma.

Prästen hette Ådahl och var lite skallig, vindögad och rundnätt. Han hade gift om sej på gamla dar. Men han hade en vikarie ibland som såg ut som Clark Gable. Han fick alla tösernas hjärtan att fladdra. Han gifte sig sen och fick cirka tio barn.

Nöjen och annat skoj

När man blivit konfirmerad så var man ju vuxen så då fick man gå ut och dansa. Sigrid och jag övade foxtrotsteg hemma till en skiva på vevgrammofonen. Låten hette "Tjing tjing, mitt hjärta jag ger dej". När vi efter lite övning vågade oss ut på dansbanan, så träffade vi Nisse. Han var tre år äldre och Sigrid och jag "slogs" väl lite om honom i början, men jag vann.

Nisse var en ganska vilsen kille, som hade haft en svår uppväxt. Han var yngst i en kull av fyra. Mamman Ingrid, som var barnmorska, hade suttit i fängelse för att hon gjort abort på töser som kommit och bett om hjälp. Hon hade aldrig tagit betalt. Ingrid målade en del, mest blommotiv och jag tyckte om henne.

Pappan Leander, som var mycket äldre än Ingrid, var svårt alkoholiserad. Han kallades för "Littern", för alltid när något skulle uträttas i hans arbete sa han:

- Å så ska vi ha en litter!

Barna for ju väldigt illa under tiden som Ingrid satt inne. Jag tror det var ett år. Barna var ju inte vuxna och kunde inte ta hand om sej. Jag har hört att grannkvinnorna tog hand om en del. Familjen bodde i Säve mitt emot järnvägsstationen.

Skräckfilm

Första gången jag var på bio såg jag "Baskervilles hund". När jag gick hem från bus-sen i Ingebäck såg jag den där rabieshunden i varje buske. Det var ju natt och mörkt och jag var 14 år.

Efter det kallade vi en nyinflyttad karl för "Baskerville". Han bodde med sin familj neråt älven vid Ingebäck. Hela familjen var liksom fyrkantiga både i ansikte och kropp, men dom var gemytliga och glada. Som snälla troll.

Apropå bio så har jag aldrig sett en Edvard Persson-film förrän nu när dom visats på TV. Jag gillar Edvard Persson och dessutom kunde han ju sjunga. Det var inte fint med Edvard Persson på den tiden.

Vid sidan om...

Bilden är inte så trevlig som den ser ut. Busiga Inger berättade för mig (Anna) hur det verkligen gick till när den flådda kaninen hamnade i Guns barnvagn.

"Vi hade varit på julkalas på Gubbered. Det var nog 1943. Med på kalaset var Evy och hennes dotter Gun. Gun är min bror Hugos första barn. När vi skulle gå hem lånade vi Gubbereds avlagda barnvagn för att köra hem Gun.

När barnvagnen senare skulle lämnas tillbaka, passade vi på att också ge dom en flådd kanin. Som många andra hade vi kaniner hemma under kriget för att kunna äta kött. Kaninen var flådd och inlindad i en ren handduk. Därefter bäddade jag ner den och traskade iväg.

Inte långt från Björkhaga bodde Annie Karlsson. När hon fick se mej komma med barnvagnen kom hon rusande och sa:

- Får jag se på den lilla tösen!
- Visst, sa jag.

Annie glömmer nog aldrig den sy-nen."

Hoppjärkan

Sen var det dags att skaffa jobb, men det var inte lätt. Krigsmaskineriet hade inte kommit i gång dom första åren. Jag menar att armén skapade många jobb inom alla branscher.

Mitt första jobb var i packsalen hos Göteborgs kexfabrik. Där fanns tre stora maskiner. En för Marie-kex, en för Family och för Wafers. Sandwich höll jag på att glömma. Dessutom fanns det en del sorter som måste handpackas för dom var dyra och exklusiva. Men det var bara dom äldre som jobbade med detta. Jag minns att packarna var så breda över röven för att dom satt så mycket.

Lönen när man började var runt 15 kronor i veckan, även om man jobbade på ackord. Hemma lämnade man tio kronor till morsan, när vädret var sådant att det gick att cykla. På vintern åkte vi buss och då gick en veckolön till busskortet. När jag fick min första lön så gick jag och köpte godis för en hel krona. Det blev en stor påse.

Det var mycket permitteringar. Man jobbade i sex månader och fick gå utan jobb i tre månader. Då slapp dom betala ut någon ersättning eller semesterlön. Detta var jag med om under två-tre perioder. Men när det var sommar sista året så fick jag plötsligt en veckas semesterlön och ledigt. Dom tyckte jag hade varit så trägen och trogen. Det blev 70-90 kronor.

För dom pengarna gick jag och lagade en trasig tand som hade gett sej efter allt kexätande. Tandens kostade 65 kronor och det var guld på baksidan.

Syster Ella

Ella, som är ett och ett halvt år äldre än jag, hade som första jobb att vara nån sorts kökspiga hemma hos familjen Magnus på Stålebo i Jonsered. Det var deras sommarresidens. Det var farmors syster Ida som hade ordnat med detta. Moster Ida, som vi kallade henne, var husförståndarinna hos paret Fürstenberg.

Fürstenbergs var väldigt rika och stora mecenater för en hel del konstnärer, bland annat för Carl Larsson. Familjen var stora konstsamlare och det finns ju en stor sal (eller flera) på Göteborgs konstmuseum med deras samlingar.

När hösten kom fick Ella jobb hos unga familjen Ted och Winnifred (kallad Bunny) Mannheimer. Familjerna Magnus, Fürstenberg och Mannheimer var nog släkt på något vis. Eller kanske var det så att dom höll ihop för att alla var av judisk härkomst.

Ella skulle vara barnflicka för Ted och Bunnys pojk William och hon var där något eller några år tills barn nummer två skulle komma. Då anställdes en examinerad barnsköterska. Sen blev det ju så att Ellas och Sigges Kristina kom ihop med Jan Mann-

Två tjugiga och välklädda herrar. Ella gifte sig med Sigge (till vänster) och Inger gifte sig med Lars. Bilden är tagen på Majt och Lennart Nilssons bröllop 1949.

heimer. Han är kusin till William. En blandning av herrskap och tjänstefolk alltså. William var nära granne med Mats och Ilse.

Fabriksjobb

Ella fick jobb hos ABC-fabrikerna i Kungälv på avdelningen för cykelsadlar. ABC-fabrikerna var då dom största i Europa när det gäller sportartiklar av alla möjliga slag, från skridskoremmar till kanoter. Nu är alla dom eländiga och risiga byggnaderna rivna, men firman existerar visst fortfarande lite grann i Ytterby. Men på den tiden var där omkring tusen anställda.

Jag fick också jobb hos ABC en tid efter Ella hade kommit dit. Jag hamnade på Källe Borsts avdelning. Det var mest remmar och säljor som tillhörde den avdelningen. Jag fick slå hål i remmarna med hjälp av olika typer av apparater och stansar. Skridskoremmar skulle ha säljor och för att trä i dom var ackordet tio öre för hundra stycken. Det gick dåligt ihop med förtjänsten så man fick fuska till det lite och tidskrivarn var ju hjälpsam. Förmannen Källe B var en tjock, äcklig typ. Ibland kom han med ett fång remmar och sa:

- Sätt i säljor här!

Samtidigt kunde han sticka in ena handen under ens skinka och skrocka. Då var jag 17 år.

Egentligen borde jag ha hamnat på samma avdelning som Ella. Den avdelningen hade hög status och där var bra betalt. Jag vet att jag hade klarat jobbet fint, jag har ju gjort samma jobb senare inom väskbranschen. Men nu blev det inte så och jag var kvar hos ABC i ungefär två år.

Vid symaskinerna

Ella lämnade ABC först för att börja som sömmerska på Göteborgs Kappfabrik. Men jag tror att hon hade lärt sig sy tidigare hos Atterfeldts. Det var en liten fabrik, eller snarare ateljé, som tillverkade kappor, dräkter och klänningar. Den låg på Kungsgatan nära Västra Hamngatan.

Göteborgs Kappfabrik låg på Köpmansgatan som nu är Nordstans köpcentrum. Jag började där också så småningom men först arbetade jag några år hos Bäckens i Agnesberg, som var en färgfabrik. Där fick jag jobb i "blecket" där man gjorde burkarna till färgen. Det var en viss status att vara på den avdelningen men det var högt tempo på ackordet och flera av oss tjejer gick sjukskrivna med jämna mellanrum. Vi fick värk i främst axlar, nacke och bakhuvud.

Som nybörjare fick man vulstra lock till burkarna. Där var en maskin där vissa delar roterade. Man hade vänster hand med utstansat ämne och matade på, samtidigt som man drog i en spak med höger hand, samtidigt trampade man ner en fotpedal. På så sätt blev kanterna på locken inrullade. (Jag undrar hur dom gör nuförtiden.) Det var ett trist och enformigt skitjobb men efter ett tag så kom jag in i det gemensamma ackordet vid burktillverkningen.

Vi var väl sex eller sju som jobbade vid en sådan maskin. Först klipptes plåten till vid plåtsaxen och riktades så att den blev absolut rak. Sen falsades den i en maskin. Cylindern placerades i en annan maskin som vek kanterna om varandra. Därefter skedde en bockning så att kanterna i båda ändar veks utåt. Sen var det botten och sarg som skulle på och till det hade vi särskilda maskiner.

Inger 19 år

Vi var väl 12-14 personer som jobbade med burkar; hälften av varje kön men vi tjejer hade det tyngsta jobbet och hälften i lön.

Utskrattad bas

Nu måste jag berätta om ett rackartyg som vi gjorde med basen Kalle. Det var väl inget fel på honom egentligen men han var lite fjantig och vi var ju så hårt pressade i jobbet så vi måste hitta på nåt skoj. Jag hade en jättestor gul knapp hemma (cirka sju centimeter tvärsöver) och en kaninsvans. Detta sydde vi fast på hans kavaj. Knappen mellan skulderna och svansen längst ner. Svansen vek vi in så att den inte skulle synas när han tog på sej kavajen.

Det var fredag och han skulle in på kontoret för att hämta våra avlöningar. Men där i korridoren fram till kassan stod högste chefen, kallad doktorn, och disponenten Wester. Båda gapskrattade när Kalle kom fjollande.

Efter ett tag kom jag till pack och utskeppningen. Lokalen låg delvis på pålar ute i älven och där fanns en brygga som angjordes av en liten båt som bolaget ägde. Båten levererade färgburkar till de stora lastbåtarna som väntade i Göteborg. Båten hette Ariman (se nedan), men det namnet var det något mystiskt med. Det visste jag redan då på något sätt.

Krigstid

Detta var under den sista delen av kriget och det hände några gånger att stora marina fartyg blev bogserade uppför älven för att gömmas i övre delen av Göta älv. Det låg flera stora skepp vid Lödöse.

Trots att de inte gick för egen maskin så blev det ett sånt sug efter dom att stränderna spolades rena på Hisingsidan och man såg ålryssjor och andra redskap helt bara. Det blev ett väldigt svallande under vår avdelning på färgfabriken och det knakade överallt.

På den tiden fanns det ett talesätt som hette hoppjärka och jag kanske hörde till dom. Hoppjärka betyder att ofta byta jobb. Plötsligt var det slut på arbetslösheten och det fanns jobb överallt. Jag började Göteborgs Kappfabrik där Ella jobbade. Chefen hette Ruben Kvart.

Vid sidan om...

Ariman, eller Ahriman, är synonymt med Angra Mainyu, "den ont verk-samme" enligt gammal iransk religion. Ahriman är det ondas personifikation som i raseri gjorde inbrytningar i ljusets värld.

Ella var ju kunnig så hon fick från början sy ytor. Det innebär att sy en kappa eller dräktjacka med alla detaljer; fickor av olika slag och så vidare. Det gällde bara själva "skalet", innan dess var det ju en massa underarbete.

Jag fick börja med det enklaste, det vill säga sy lärft och foder. Att sy foder till damväskor är däremot väldigt avancerat. Men efter ett tag fick jag också ge mej på dom svåra jobben, även om jag inte gjorde de allra svåraste så såg jag hur det skulle göras och jag lärde mej en hel del.

Krigsslut

Det var våren 1945 som kriget tog slut och det kom bilder och artiklar i tidningarna om koncentrationslägren. Jag läste bara rubrikerna och tittade flyktigt på bilderna, för det var så svårt. Jag visste ju en del förut, för pappa hade berättat.

Det kom flyktingar från koncentrationslägren i Tyskland. Det var judiska flickor från bland annat Polen och Holland. Men det blev krockar mellan flickorna från Polen och Holland. Polackerna hade, efter vad jag förstod, varit svåra mot andra medfångar.

Stella kom från Holland och arbetade hos Kvart. Efter nåt halvår åkte hon till Holland för att söka efter anhöriga men kom tillbaka utan resultat. Jag tror att Kvart och dom andra som drev firman hjälpte henne. De var ju alla judar.

Nu skall jag berätta om Viola och hennes glasögon. Hon var väl tio år äldre än jag och en hispig typ. Hon hade väl varit elak mot mej på nåt sätt så jag lurade på hämnd. Hon och jag hade exakt likadana bågar till glasögonen, men olika glas för hon var starkt närsynt. En gång när hon var ute på toan, så bytte jag ut våra glasögon.

Viola kom in och satte sej tillrätta. Hon tog på brillorna, tog av dom och putsade. Immade glaset med andedräkten och putsade igen. Immade. Putsade. Till slut blev hon alldeles ifrån sej och skrek.

- Hjälp! Jag kan inte se!

Då gick jag fram och lämnade tillbaka hennes glasögon och sa:

- Detta var betalning för gammal ost.

Efter det blev vi vänner.

Ruben Kvart var en lurig och lynnig typ som, om han fick tillfälle, tog dom sötaste sömmerskorna på bröstet eller la handen på knät eller låret. Min bästis där var Merit (16 år). Merit var väldigt duktig trots sina unga år, klar och redig i huvet.

En eftermiddag när Kvart kom in och var grinig och skällde på Merit och mej för nån skitsak, så sa Merit och jag till varandra:

- Nu slutar vi!

Och när Kvart efter en stund gick en runda i lokalen så sa vi till honom att nu fick det vara nog med tafsande på bröst och orättvis utskällning.

- Vi slutar!!!

Efter en stund kom han tillbaka
och sa:

- Det är tacken för att man är snäll
mot sina sömmerskor.

HA HA HA

Väskfabriken

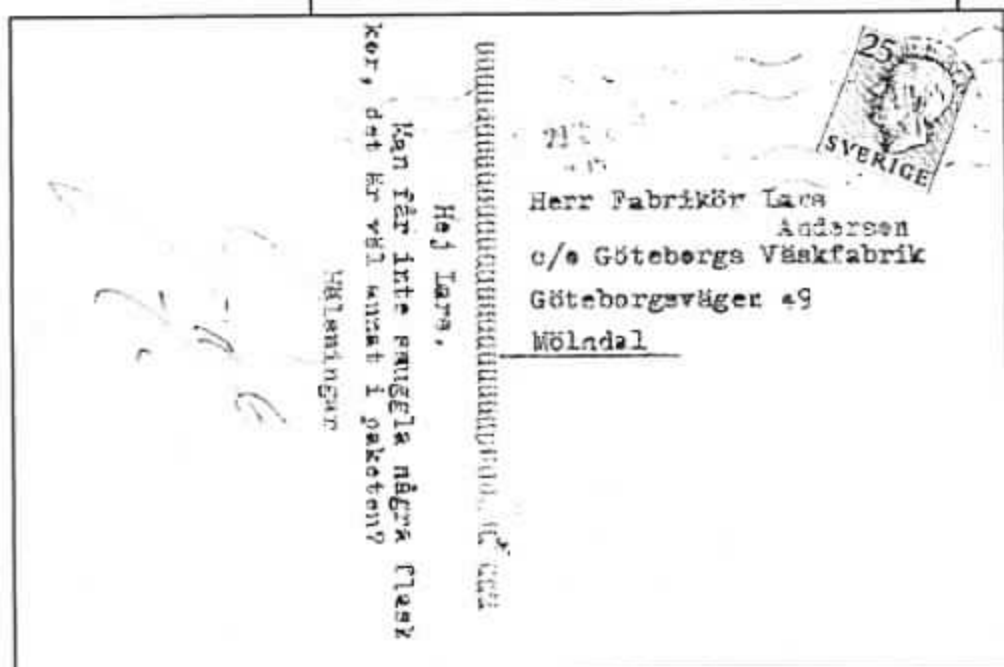
Sen var det väl så att jag träffade
Lars. I den vevan slutade han hos
Brandahls och startade eget, trots
stort motstånd från mamma Elin och
syster Margit. Lars hade arbetat hos
Brandahls sedan han var 14 år.

Lars sa till mej att söka jobb inom
väskbranschen (för framtida behov)
och eftersom Thylén & co annonsera-
de efter folk så gick jag dit. Jag
minns att jag hade på mej min egen-
händig sydda lodenrock och en hatt
på skulten. Den hade jag grejat av en
gammal herrhatt och det var en gul
fjäder i. Hos Thyléns stannade jag i
minst två år och där var väldigt triv-
samt.

Jag blev skicklig på att sy i dessa
material, som var
skinn och läder.
Symaskinerna var
gamla och skrall-
tiga men man fick
lära sig att lirka
med dom och
känna sej fram. Vi
var mellan 10 och
15 sömmerskor
där och när Anna-
Greta, som var
mästersömmerska
slutade eftersom

**Damväskfabrikant Lars
Andersson åkte ibland till
Tyskland på affärsresor.
Fotografen är okänd men kortet
blev ett vykort. Texten på
baksidan framgår av faksimilen.**

hon skulle ha barn, så fick jag överta hennes maskin. Den maskinen var bäst och det var väl nån sorts triumf. Jag trivdes verkligen hos Thylenarna vars fabrik låg på Övre Kvarnbergsgatan i västra Nordstan, inte långt från där Herman Fogelin (keramiker som Inger umgicks med under 70- och 80-talet) håller till.

Sedan blev det så att jag började sy och göra inslag hos Lars. Att göra inslag betyder i denna bransch att klistra eller stryka på lim på kanten som viks in på väsklock, fram- eller baksidor eller gavlar och som sedan skall sys.

Men allt det där är en helt annan historia...

Visst var de sportiga på den tiden! Lars (främst i bild) och två kamrater visar upp dåtidens mode i skidspåret. Året var runt 1950 och platsen var Åre.

Och sedan fortsatte Inger och Lars genom livet. På bilden åker de båt på nöjesfältet Liseberg i Göteborg.

Karta över Kärra by

Kartan är gjord efter Ingers minnesanteckningar. Antagligen stämmer varken skala eller topografi, men den ger ändå en orientering om var de olika gårdarna låg i förhållande till varandra.

